

NICOLAE BĂLȚĂȚEANU

N. Bălțățeanu în *Baronul din Azilul de noapte*

Poate cu sentimentul apropiatei stingeri la nici 63 de ani, boem al unui București crepuscular, Bălțățeanu privea cu bărbăție viața trăită sub reflectoare: „Am luptat și eu, împreună cu atîția, pentru prestigiul actorului român”.

Această „conștiință de clasă” explică tradiția, gloria și învățătura Teatrului Național.

A fost un actor deplin al primei noastre scene, elev și maestru al școlii Naționalului, hărăzit marilor creații încă din anii începători. Victor Eftimiu admira, în 1920, „un tânăr artist plin de calități: statură înaltă și fină, voce melodică și inflexiuni melancolice”.

Se născuse în 23 sau 26 noiembrie 1893, în comuna mehedințeană Greci, într-o familie cu nouă copii. Gimnazist la „Cantemir”, în București, urcă la galeria Teatrului Național, recită versuri, cîntă. Absolvă Academia de Muzică și Artă Dramatică a lui Th. Stoenescu în 1916, an în care este concentrat. Urmare și Conservatorul dramatic de stat, la clasa lui Ion Livescu, împreună cu Marioara Zimniceanu, Valeriu Valentinianu, Ion Tilvan, Al. Critico. Pentru bravură militară e avansat sublocotenent, apoi „mobilizat pentru lucru” la Naționalul ieșean, cerut de directorul Mihail Sadoveanu. Adevăratul debut se petrece aici, în *Romanțioșii* de Rostand, 1917-1918.

Angajat în 1918, concediat în 1920, revine în 1923 la teatrul de pe Calea Victoriei, pe care îl va sluji pînă la moarte, în 1956. Avînd „repulsie declarată față de piesele sforăitoare și de manieră bombastică a interpretării”, actorul l-a ascultat pe regizorul Paul Gusty, consacîndu-și timpul „studierii străzii, tipurilor, situațiilor, scrutării chiar a personalităților actricești din jurul meu. A fost – continuă să fie și azi – (mărturisea el în 1955) experiența mea cea mai prețioasă”.

Exegeții carierei lui vorbesc despre extraordinara mobilitate caracterologică a celui care va trece prin toate registrele dramatice.

S-a impus într-un rol de compoziție, Dinu Păturică, din dramatizarea lui Adrian Maniu și Ion Pillat a romanului *Ciocoi vechi și noi* (1923-1924), nesățios sub masca umilă a omului de casă, aprig cînd puterea și averea îl ademeau vremelnice. Cîrînd, îl va întrupa pe Ion al Glanetașului – în dramatizarea lui Mihail Sorbul după Rebreanu –, stăpînit de patima oarbă a pămîntului, dezlănțuit, o forță a naturii.

Slujește dezinvolt dramaturgia originală de inspirație citadină, drame și comedii de caracter și de situații, în interioare de rafinament burghez, seminate de A. de Herz, Caton Theodorian, Ion Minulescu, Victor Eftimiu, Al. Kirilășcu. Acesta din urmă vede în Bălțățeanu „singurul amoret de compoziție pe care-l are teatrul românesc”.

Regizorul Soare Z. Soare i-a încredințat pe Franz Moor din drama *Hoji* de Schiller, rol creat cîndva de Nottara, acum decanul scenei dîndu-i replica în bătrînul Maximilian. Exercițiu de virtuozitate în teatrul clasic, grăitor pentru tipologia celor posedați de geniul răului. Același regizor pune în valoare ținuta statuară a actorului distribuindu-l în Marc Antoniu din *Iulius Cezar* de Shakespeare, o dezlănțuire de energie bărbătească. Maria Ventura l-a avut partener în *Phaedra* de Racine, el fiind Hippolit, prilej de confruntare a două stiluri scenice – actrița, impetuos-retorică în maniera Comediei Franceze, actorul conferind personajului finețea

unei sensibilități moderne.

Dominator a fost Bălțățeanu și în *Don Carlos* de Schiller, regele Filip al său pecetluind soarta reprezentației. În timpul directoratului lui Tudor Vianu (1945-1946), înfățișează pe Don Juan, creație pe care V. Silvestru, prezent în stal, o reține astfel prin ani: „Nu l-am văzut niciodată atît de fermecător pe Bălțățeanu, atît de sarcastic și vesel, atît de subțire în exprimări și mișcare”.

Marii actori români ai veacului au avut o slăbiciune explicabilă pentru repertoriul rus. Misterul sufletului slav, profunzimea trăirilor, problemele de viață propuse de acest repertoriu l-au atras și pe Nicolae Bălțățeanu. A fost Vronski și Karenin, Nekliudov (*Învierea*), dar mai ales Baronul (*Azilul de noapte*) și Verșinin (*Trei surori*), acesta într-o distribuție cum numai *Scrisoarea pierdută* în regia lui Sică Alexandrescu a mai avut în teatrul românesc: Aura Buzescu, Maria Botta, Elvira Godeanu, Sonia Cluceru, Marcel Angheliescu, Radu Beligan, Costache Antoniu, Tantzi Cocea, Emil Botta. Anul 1950. Același an în care, datorită lui Bălțățeanu, comedia lui Delavrancea *Hagi-Tudose* apare contemporanilor într-o nouă lumină critică, o contribuție românească originală la tipologia universală a „avarului”. Personajul lui Bălțățeanu e profund tragic, avariția e patologică (*Harpagon* trăiește confortabil, are slugi etc.), ruinătoare, hagiul suferă fizic pentru fiecare bănuț, mizeria e respirată cu voluptate, ca un semn al înțelepciunii pentru cine vrea să se chivernisească. A fost cîntecul de lebedă al maestrului, aici a arătat întreaga lui știință de a „citi” o existență umană și biruința a fost cu atît mai deplină cu cît capcanele pitorescului interpretativ pîneau în tot locul. Profund uman, trasînd impecabil liniile de forță ale destinului scenic, exprimînd starea personajului în marginile unei biografii studiate temeinic, Nicolae Bălțățeanu rămîne pentru posteritate un actor reprezentativ pentru clasicismul scenei naționale din mult frămîntata perioadă 1920-1950.

IONUȚ NICULESCU